

Csak remélni lehet, hogy ez a kötet tradícióteremtő az első olyan jövőbeni publikációk sorában, amelyek az anglistikai és amerikanisztikai kutatás egyre bővülő és egyre izgalmasabb magyarországi és külföldi fejlődéséről magyarul beszámolnak. Az elkövetkező publikációk tovább bővíthetik a szakterületükön kimagasló munkát végző kollégák tevékenységének bemutatását, és helyet adhatnak például a sokat

emlegetett „angol mint világnyelv” témakörben folyó aktuális kutatásoknak is.

Ez a 2009-es körkép így lehet egy új folyamat kezdete.

Frank Tibor és Károly Krisztina (szerk.): *Anglisztika és amerikanisztika. Magyar kutatások az ezredfordulón.*

Illés Éva

ELTE, Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Jelenvaló s jelenvalóvá tett lét-nyelv

„Annyi arcot keresek, annyi arcra
emlékszem, pedig tükkörbe se néztem,
pedig magamnak arcot sose kértem.
Arcommal más arcához sosem értem.”

(G. István László)

„Mint majd ha lelkünk Lethe vizébe néz,
Minden földi teher róla lehullva lát,
S újjászületve, nyílt karokkal
Elyision rokon árnyhoz leng”

(Berzsenyi Dániel)

Mű és szöveg posztstrukturalista és hermeneutikai megkülönböztetése az értelmezői gesztus – mint közbülső, dinamikus, a megértésre, az értelmi elrendezésre irányuló aktus – meglétén alapul. Szöveg ebben az értelemben csak az, amiről még nem olvashatók le előzetes értelmezések nyomai, tehát szabad, organikus létező, vagy – Barthes terminusával – „írható” nyelvi állomány. Csakhogy így értett szövegekkel ritkán találkozunk, a könyvtárházakban kapható könyvek szerkesztői, válogatói már előzetes értelmezői voltak azoknak a nyelvi anyagoknak, amelyeket sajtó alá rendeztek. A válogatás ugyanis mindig értelmezés, egy kötet szövegeinek sorrendje – tehát a kötet felépítése – a szövegegészre kiterjedő strukturális metaértelmet hordoz.

G. István László Berzsenyi-válogatása is értelmező elrendezés eredménye, s mint ilyen: műként áll előttünk; arányait tekintve pedig úgy érzem, többet kaptam a budapesti költő-szerkesztő jelenvaló és a niklai költő jelenvalóvá tett lét-nyelvének bonyolult kapcsolatait megismerve, mint ha – „filológiai” apparátus nélkül – csupán a Berzsenyi-versekkel találkozom. Azt gondolom, éppen ebben a többletben rejlik a Palatinus Kiadó *Egy (két) hang* sorozatának titka. A váloga-

tás koncepciójáról a költő-szerkesztő így vall utószavában: „válogatási szempontom felelőtlenül szubjektív: a verseket egyedül ízlésemnek megfelelően válogattam. Ahol áramutést éreztem, az a vers bekerült, ahol nem, az nem.”

A kompetencialitás nemesebb értelmében azt mondanám, hogy G. István László költő Berzsenyi-könyve maga is műalkotás. Műalkotás, hiszen – Heideggert citálva – a „létező létének megnyitásán” fáradozik, egészen pontosan egy lét-nyelv – Ber-

zsenyi lét-nyelve – megnyitását, azaz megcsillantását, felvillantását, megszólaltatását. Márpedig a létező létét megnyitni szándékozó (művész, kritikus, de a tudós: történész vagy filozófus is) csak saját létén keresztül érhet sikert. Ha nem saját létét használja fel – hangsúlyozottan hermeneutikai – munkálkodásához, akkor valójában nem cselekszik semmit, hiszen önnön léte megszüntetésével vagy megszakításával éppen a tett potencialitását függeszti fel. „Az értelmező életviszonyban áll a [z értelmezendő] dologgal” – fogalmaz Rudolf Bultmann; a *Merülő szonettek* és a *Homokfűga* költője tehát életviszonyban áll *A közelítő tél*, a *Horác* és *A magyarokhoz* költőjével – a *Berzsenyi Dániel Válogatott versei* című kiadvány válogatása és szerkesztése során.

Kovács Árpád diszkurzív poétikai iskolája azt tanítja – Humboldton, Potebnyán, Bahtyinon, Hamvason és Augustinuson keresztül –, hogy a tett, melyet a nyelvhiány válsága idéz elő, nem a produkcióban vagy valamiféle önkifejezésben érhető tetten, hanem a lét értelmi megnyilvánulásában; ez a létesemény pedig a nyelvtalálás, s az individuum (egyén) szubjektummá (személy) fejlődésének folyamata. Nyilvánvalóan G. István László költői-nyelvi fejlődésében, nyelvkeresésében is jelentős helyet foglalnak el e gyűjtemény szövegei, hiszen – s ez leginkább a kiterjedt filológiai apparátus („személyes olvasmánynapló”, „olvasás- és gondolatébresztő vallomások”) figyelembevételével szembetűnő – ezek a költemények hozzájárultak önmegértésének eseményéhez. A költő-szerkesztő tehát ugyanúgy részesült léttapasztalatukból, ahogyan ez – Berzsenyit olvasva – mindnyájunk számára adott, s e kötettel ráadásul újra-feladott.

Az természetesen kérdéses, hogy Berzsenyi lét-nyelve hol helyezkedik el G. István László lét-nyelvi folyamatában. Látszen ezt a kérdést tette fel a kötet bemutatóján Reményi József Tamás is. Véleményem szerint a nyelv művésze a költői öncsodáltatáson, a poétai marketing keresztül verseivel saját lét-nyelvét kínálja olvasójának – mondván: „vedd, próbáld ki, próbáld fel saját életedre” –, ez

az eljárás pedig időszakos és örök kapcsolatokat (akár rajongó vonzalmakat) egyaránt létesíthet művészek és olvasók között. Amikor G. István László megismerkedett Berzsenyi műveivel, a bennük felkínált lét-nyelv lenyűgözte, s mint meséli: maga is megírta saját *A közelítő tél*ét – ezzel saját „Berzsenyijét” alkotva meg. Noha – s ezt újabb verseinél jobban semmilyen strukturalista szövegelemzés nem támaszthatná alá –, bár a *Napfoltok* költője (el)különbözött a Berzsenyi-féle lét-nyelvtől, az mégis kipárolhatatlanul részévé vált.

Ugyanakkor a kompetencialitás másik értelmében – a megértő odafordulás (‘apoztrofé’) és a közös cél (közös „front” vagy „hivatás”) értelmében – azt mondhatjuk: a lét nyelvi tettestársakká avatja e két költőt, s immár téphetetlen szálakkal fűzi össze a niklai és a krisztinavárosi remete poétaalakját. Ebből a szempontból G. István László saját létén átszűrt s lecsepegetett, válságos-vállalásos-vallomásos megnyilatkozásai e kötet legértékesebb igazgyöngyei. Az érték pedig éppen az, hogy a szerkesztő kompetens – azaz van nyelve, hogy elmondja mindazt, ami az ő számára (és csak az ő számára) Berzsenyi. Mindezek illusztrálására izleljük meg a következő sorokat: „ez a fojtott bánya-légizzás elválaszthatatlan a Berzsenyi-soroktól – a legmagasabb éter szavait is alulnyomások melankóliával nehezíti, a legnagyobb torkú énekes levegője mintha mindig a légszomj lélegzészvágának halál-félelmes áradásával volna telve.”

Talán nem tudtam e kötetről úgy beszélni, amint az az irodalomkritika hagyományos szabályrendszere szerint releváns volna, ám ezt nem fegyelmetlenségből tettem. Éppen ellenkezőleg: abbéli hitemet követtem, hogy a méltatáshoz olyan formát szükséges választanunk, amelyet maga az anyag megkíván. Márpedig ez a jeles gyűjtemény az irodalom saját létformáját, annak immanens ontológiai és antropológiai szabályait követi, s ebben az értelemben igazán szabad. Hiszen a művészi szöveget úgy kínálja, úgy narrálja s úgy kommentálja, hogy Berzsenyi külsődleges

megtapasztalása („az örök érettségi tétel komolysága”) helyett saját lét-nyelvünk keresésére ösztönöz. Elindít egy úton, amelynek végigutazása maga a lét élménye lesz.

Végül hadd zárjam fejtegetéseimet G. István László soraival: „ha csak egy valakinél elérem, hogy Berzsenyi-élménye a kötelező tisztelet polcáról a személyes

érintettség belterébe kerül, már nem dolgoztam hiába.”

G. István László (2009, szerk.): *Berzsenyi Dániel Válogatott versei*. Palatinus Kiadó, Budapest.

Soltész Márton

Károli Gáspár Református Egyetem, BTK

A történelem didaktikája

A magyar történelemtanítás nem egy kiváló szakkönyvvel büszkélkedhet. Ide sorolható (ha csupán az utóbbi évek termésében tallózunk) F. Dárdai Ágnes (2006) műve, továbbá Katona András és Sallai József (2002) vagy Csepela, Horváth, Katona és Nagyajtai (2003) kiváló könyvei. Ha Szlovákiát nézzük – ahol a történelemdidaktika terén szegényesebb a helyzet –, a leglényegesebb átfogó munka a Julius Alberty (1992) könyve, ennek újabb kiadása híján pedig Viliam Kratochvíl (2004, 2008, 2009) könyvei és tanulmányai.

Mind a magyar, mind a szlovák szakma mindmáig adós azonban egy átfogó történelemdidaktika megírásával, sőt ahogy F. Dárdai Ágnes (2010) írja, „a legegyszerűbb lenne azt állítani, hogy Magyarországon a – nyugati értelemben vett, önálló, intézményesült – történelemdidaktika, akár mint önállósult aldiszciplína a történettudományon belül, akár mint híd a történettudomány és a pedagógia között, egyszerűen nem létezik”. A célhoz, vagyis egy komplett történelemdidaktika megírásához legközelebb talán a Denisa Labischová – Blažena Gracová (2008) cseh szerzőpáros jutott: jegyzetük mind szemléletét, mind tartalmát illetően az eddigi legteljesebb ilyen jellegű kelet-európai összefoglalás.

A fentiekhez képest a teljesség igényét nem is várhatjuk el Vajda Barnabás 2009 végén megjelent egyetemi jegyzetétől. Vajda – aki a komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Kar Történelem Tanszékének adjunktusa – számos történelemdidaktikával kapcsolatos tanulmány szerzőjeként arra vállalkozott, amit könyve címé-

ben mond, hogy tudniillik egy egyetemi jegyzet formájában „bevezetést” adjon a történelemtanárok kezébe.

A jegyzet összesen tizenhárom fejezetből áll, úgymint: *A történelemdidaktika és történelemmetodika fogalmi különbségei; A történelem mint tudomány és mint iskolai tantárgy; Alapvető történelemdidaktikai és történelemmódszertani ismeretek; Az iskolai történelemtanítás feladatai; A történelmi ismeret (adat, tény, fogalom); Speciális történelmi ismeretek és képességek; A korszerű iskolai történelmi tudás; Operatív tervezés (operacionalizáció, taxonomizáció); A történelem tankönyv használata; A történelmi térkép használata; A forrásfeldolgozó munka metodikája és didaktikája.* A munka szakmai szemlélete és tartalma alapvetően a magyar, német, cseh és szlovák történelemdidaktikai elméleteken alapszik; ennek megfelelően a szerző főként magyar, német, cseh és szlovák nyelvű szakirodalmat idéz, valamint az ebből a körből származó tudósok alapvetéseire, definícióira, táblázataira stb. támaszkodik.